

PAPER DETAILS

TITLE: Yunus Emre'nin Divani'nda Bülbül Motifi

AUTHORS: Cem TUNA

PAGES: 24-38

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2001033>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 03 Aralık 2021

Gönderim Tarihi: 29 Eylül 2021
Yayınlanma Tarihi: 01 Ocak 2022

Atıf Künyesi: Tuna, C. (2022). Yunus Emre'nin Divanı'nda Bülbul Motifi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yunus Emre Hatıra Sayısı), 24-38.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1002419>

YUNUS EMRE DİVANI'NDA BÜLBÜL MOTİFİ

Cem TUNA*

Öz

Yunus Emre Türk dili, Türk edebiyatı, Türk kültür tarihi ve Türk ruhunun en büyük, en güzel, en önde gelen değerlerinden biridir. Yunus Emre'nin şiirleri bugün bilinen iki eseri olarak "Risâletü'n-Nushiyye ve Divan" da toplanmıştır. Divan, ilahi aşkı ve insan-ı kâmilî konu edinen şiirlerin bulunduğu eseridir. Halk edebiyatı temsilcileri halkın içinden gelir ve halkın içinde yaşar. Şiirlerinde halk edebiyatı unsurlarını kullanırlar. Halk edebiyatı unsurları, kültür hayatının zeminini oluşturan olgular olup bir milletin zihnini ve hayal etme gücünü aktaran ortak edebi ürünlerdir. Yunus Emre'nin şiirlerde tespit edilen unsurlardan biri de bülbul motifidir. Bülbul, şakıyışları ile ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan, ona aşk sözleri söyleyen bir aşğın simgesidir. Bu çalışmada Yunus Emre Divanı'nda yer alan bülbul motifinin kullanım biçimleri incelenmiştir. Çalışmada Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan 2014 yılında H Yayınları'na yayınlanan "Yunus Emre Divan-ı İlahiyat", Yusuf Yıldırım tarafından hazırlanan ve 2017 yılında Duru Bulgur Yayınlarından çıkarılan "Risâletü'n-Nushiyye ve Divân-ı Yunus Emre Karaman Nüshası" temel alınmış, diğer eserlerden de yararlanılmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. "Yunus Emre Divan-ı İlahiyat"ın içinde yer alan şiirler okunarak hangi şiirlerde bülbul adı geçmektedir ve bülbul motifi hangi biçimde yer almıştır? Hangi söz sanatları kullanılmıştır? Araştırma sorularına cevap aranmıştır. Bulgular ve sonuç olarak; bülbul motifi ile ilgili görülen dizeler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce bülbul, sonra bülbul motifinin dost, Allah'ı zikir, Hakki söyleme, canlılık, cenneti kazananlar, karga-bülbul, bülbul-gül olarak kavramsallaştırılmıştır ve yorumlanmıştır. Yunus Emre'nin şiirlerinde bülbul motifi; mecaz anlama dayalı, gerçek anlama dayalı ve söze dayalı söz sanatları olarak kullanılmıştır. Bülbul motifinin çeşitli yan anlamları olmakla birlikte genel anlamının; Yunus Emre'nin Allah aşkıyla yanıp inlemesi, O'na olan sevgisini dile getirmesi ve O'na kavuşmayı arzu etmesi olduğu belirtilebilir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Divan, Bülbul, Söz Sanatları, Değer.

The Nightingale Motif in Yunus Emre's *Divan*

Abstract

Yunus Emre is one of the greatest contributors to Turkish language, Turkish literature, Turkish cultural history, and Turkish spirit. Yunus Emre's poems were collected in his two known works, "Risâletü'n-Nushiyye" and "Divan". Divan is a work of poetry about divine love and the perfect human being. Ideals of folk literature come from the people and live in the people and are used in folk poetry. Folk literature elements are the phenomena that form the basis of cultural life and are common literary products that convey the mind and imagination of a nation. One of the elements identified in Yunus Emre's poems is the nightingale motif. The nightingale symbolizes a lover who cries and moans with his songs, describing the beauty of his lover, and expressing words of love. In this study, how the nightingale motif was used in Yunus Emre's Divan was examined. The study was based on "Yunus Emre Divan-ı Theology" by Mustafa Tatçı and published by H Publications in 2014, and "Risâletü'n-

* Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rize/Türkiye.
E-posta: cem.topsakal@erdogan.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6846-8676>.

Nushiyye ve Divan-ı Yunus Emre Karaman Copy” by Yusuf Yıldırım and published in Duru Bulgur Publications in 2017. Other works were also used. The study is based on the qualitative research method of document analysis and aims to answer the following questions: In which poems is the word nightingale mentioned in "Yunus Emre Divan-ı Theology" and in what forms does the nightingale motif take place? What rhetoric was used? The verses related to the nightingale motif were determined as findings, and the qualitative data analysis method of content analysis was applied to the findings. The data collected for this purpose were conceptualized and interpreted first as the nightingale motif, then the nightingale as friend motif, as the dhikr of Allah, as the teller of truth, vitality, winners of heaven, crow-nightingale, and the nightingale-rose. The nightingale motif in Yunus Emre's poems is metaphor-based, literal, and verbal-based rhetoric. Although the nightingale motif has various figurative meanings, the general belief is that in the poetry of Yunus Emre, he was burning with the love of Allah, expressing his love for Him, and wishing to meet Him.

Keywords: Yunus Emre, Divan, Nightingale, Word Arts, Value.

Giriş

Yunus Emre Türk tarihinin, Türk edebiyatının klasikleşmiş şahsiyetlerinin başında gelir (Demirci, 2008). O, Türk dili, Türk edebiyatı, Türk kültür tarihi ve Türk ruhunun en büyük, en güzel, en önde gelen değerlerinden biridir. O, yaklaşık yedi yüz elli yıldan beri Türk milletinin aşk ve mana dili, en güzel Türkçesidir. Aşk, mutluluk ve ebediyet tarihinde kâmil insan modelidir, kutup yıldızıdır. Türk milletinin insanlığa hediyesi, büyük sevgi, mutluluk, inanç ve estetik dehalarındandır (Tatçı, 2014). O, fatih bir milletin ruh mimarıdır (Gökdemir ve Gökdemir, 1990: 20). O, yeni değerler ortaya koyan büyük bir inkılapçıdır (Tatçı, 2015: XIII). Mekân, yazılı ve sözlü kültür, divan gibi Yunus Emre’ye ait zengin bir miras hem yerel hem de evrensel özellik taşımaktadır (Yıldırım, 2021; Demirci, 2008). Etkisi, Anadolu, Rumeli, Azerbaycan ve diğer Türk dünyasındaki Türkler üzerinde sürmüş, şöhreti günümüze kadar yaşamıştır (Köprülü, 1984: 285). Bu etki ve şöhretin her geçen gün dünya geneline yayıldığı belirtilebilir.

Yunus Emre’nin şiirleri bugün bilinen iki eseri olarak “Risâletü’n-Nushiyye ve Divan” da toplanmıştır. Risâletü’n-Nushiyye; iyi ahlak sahibi, insan-ı kâmil adayına nefsinin nasıl terbiye edeceğine dair öğütler veren bir nasihatnamedir. Divan ise ilahi aşkı ve insan-ı kâmil konusunu edinen şiirlerin bulunduğu eseridir (Tatçı, 2014; Tatçı, 2020; Yıldırım, 2017; Avşar, 2013).

Bir söz üstadı olan Yunus Emre’nin anlatımı okuyucuda ve dinleyicide etki bırakır. Az söz ile derin anlamlar oluşturur, sözü dolandırmaz. Halk dilinden kullandığı basit kelimelerle güçlü bir anlatım yakalar, zihinlerde ve gönüllerde engin bir dünya meydana getirir. Yunus Emre şiirlerinde birçok soyut kavramı somutlaştırarak kullanır. Bu kullanım öğretim ilkelerinden somuttan soyuta ve dilin açık, anlaşılır olması ilkelerine uygundur (Yıldırım, 2017). Yunus Emre’nin şiirlerini okurken karşımızda sade, masum, ruhu şefkat dolu bir dervişin ilahi bir lisanla terennümünü duyarız. Hakk’a karşı feryatlarında, hitaplarında daima sadelik ve temizlikle seslenir (Köprülü, 2016: 345). Dini emirleri, milli duyguları, ahlâkî düşünceleri, çevresindekilerin en kolay anlayabileceği şekilde anlatmış, Türkçeyi dağdaki çobandan saraydaki devlet adamına kadar herkese sevdirmiştir (Güzel, 2016: 115).

Yunus Emre ilahilerinde sevgi, aşk, bilgi, ahlak, mutlak hakikat, varlık, varoluş, Allah, din ve insan gibi bütün zaman ve mekânlarda tartışılan evrensel kavramlar üzerinde durmuş, bunu ilmek ilmek işlemiştir. Kendine has görüşler ortaya koyduğu için eserleri ölümsüz bir klasik kabul edilebilir (Tatçı, 2014). O, şiirde aşk alanında gönlün ışıklarını gönüllere aksettirmesini bilen kudretli bir kişidir (Kasım, 1979).

İyi bir medrese öğrenimi gören Yunus Emre tasavvufi görüşleri ile yüzyıllarca Anadolu insanını ve tasavvuf yolundaki dervişleri etkilemiş ve eğitmiştir (Akyüz, 2020: 56). Bu nedenle yaygın eğitimci olarak değerlendirilebilir ve onun öğrencileri bütün toplum olarak kabul edilebilir.

Halk edebiyatı; malzemesi dile dayanır, halka ait manzum ya da mensur eserlerin tamamını içine alır, bu ürünleri derler, inceler, araştırır ve bir senteze varır (Artun, 2014: 225). Yunus Emre, halk edebiyatı içinde tekke (tasavvuf) edebiyatının en önde gelen temsilcileri arasındadır.

Halk edebiyatı temsilcileri halkın içinden gelir ve halkın içinde yaşar. Şiirlerinde halk edebiyatı unsurlarını kullanırlar. Halk edebiyatı unsurları, kültür hayatının zeminini oluşturan olgular olup bir milletin zihnini ve hayal etme gücünü aktaran ortak edebi ürünlerdir (Altun, 2020: 51). Yunus Emre'nin şiirlerinde tespit edilen unsurlar; atasözü ve deyimler, alkış-kargış, nasihatler, ağıtlar, halk hikâyeleri ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan motiflerdir (Altun, 2020: 154). Motif; bir anlatım düzeni içindeki en küçük birimdir. Bir düşünce, bir yer, bir obje motif olabilir. Yunus Emre'nin şiirlerinde kullanılan motifler arasında dağ, taş ya da kaya, ağaç, sihir ve büyü, haber verme ve müjdeleme, ab-ı hayat, divler (devler) ve periler, Hızır, kopuz, sayılar, rüya ve gül-bülbul bulunmaktadır (Altun, 2020: ix).

Yunus Emre'nin şiirleri üzerine yapılan araştırmalarda alan yazının zengin olduğu görülmektedir. Motif bağlamında gönül (Onat Çakıroğlu, 2013), toprak (Bars ve İrmak, 2019), ahiret inancı (Bars, 2017), sevgi (Taşdelen, 2011), saygı, doğruluk, dürüstlük gibi değerler eğitimi motifleri (Demir, 2018), sayılar (Çukurlu, 2011), içki (Saraç, 2000), dervişlik (Yalim Eren, 2019) gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda motifler (kimi zaman kavram olarak da geçmektedir) çeşitli yönleriyle, değişik özellikleriyle ele alınmaktadır. Bülbul motifi daha çok gül-bülbul şeklinde ele alınmıştır (Bars, 2017: 1091-1092; Altun, 2018: 144-146). Bars'ın araştırmasına göre (2017); Yunus bülbul iken, yâri (Allah) güldür. Gül'ün bir diğer kullanımı Hz. Muhammed (sav)' dir. Bir başka kullanımda bülbul acı çeken, vefalı ve sadık âşığı; gül ise nazlı yâri sembolize eder. Bülbuller gülün aşkından her zaman öter. Altun'un araştırmasında (2018); Yunus Emre kendini bülbüle benzetmiştir. Ana tema olarak gül ile Hz. Muhammed (sav) anlatılmak istenmiştir. Yunus Emre, Hz. Peygambere olan sevgisini ve aşkını bülbul-gül motiflerini kullanarak dile getirmiştir.

Yunus Emre'nin şiirlerinde bülbul motifinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Alan yazında bülbul motifinin tek başına incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle konu araştırılmaya değer bulunmuştur. Yunus Emre'nin şiirlerinde bülbul motifinin değişik kullanımlarının ortaya konulması önem arz etmektedir. Çalışmanın bu açıdan alan yazına katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Halk edebiyatında bülbul âşığın simgesidir. Şakıyışları ile ağlayıp inler, sevgilisinin güzelliğini anlatır, ona aşk sözleri söyler. Ötüşünün güzelliğinden dolayı ilkçağlardan beri insanların gözünde bülbulün farklı bir yeri vardır. Bülbul halk edebiyatında serbest bir hayal gücü ile işlenmiş, şairler onu kendi sembolleri olarak kullanmıştır (Artun, 2014: 106-107).

Yunus Emre'nin divanında bülbüle hitap ettiği bir şiir bulunmakta (başka Yunus'lara ait müstakil bülbul şiirleri de vardır), bülbul daha çok şiirlerin içinde genellikle bir mısra ya da bir beyit içinde, nadir olarak da iki-üç beyit içinde yer almaktadır. Bu anlatımlarda hem mecaz anlama dayalı hem de gerçek anlama dayalı söz sanatları bulunmaktadır. Ayrıca söze dayalı söz sanatı da kullanılmıştır.

Bu çalışmada Yunus Emre Divanı'nda yer alan bülbul motifinin kullanım biçimleri incelenmiştir. Çalışmada Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan 2014 yılında H Yayınları'na yayınlanan "Yunus Emre Divanı İlahiyat", Yusuf Yıldırım tarafından hazırlanan ve 2017 yılında Duru Bulgur Yayınlarından çıkarılan "Risâletü'n-Nushiyye ve Divân-ı Yûnus Emre Karaman Nüshası" temel alınmış, diğer eserlerden de yararlanılmıştır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. "Yunus Emre Divanı İlahiyat"ın içinde yer alan şiirler okunarak hangi şiirlerde bülbul adı geçmektedir ve bülbul motifi hangi biçimde yer almıştır? Hangi söz sanatları kullanılmıştır? " Araştırma sorularına cevap aranmıştır. Bülbul motifi ile ilgili görülen dizeler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce bülbul, sonra bülbul motifinin dost, Allah'ı zikir, Hakkı söyleme, canlılık, cenneti kazananlar, karga-bülbul, bülbul-gül olarak kavramsallaştırılmış ve yorumlanmıştır. Yunus Emre'nin şiirlerinde kullandığı söz sanatları da sunulmuştur.

Burada önce onun 'söyle bülbulcüğüm söyle' şiiri ele alınmış (birinci başlık), sonra diğer şiirlerindeki konular üzerinde durulmuştur (diğer başlıklar). O'nun bir bütün halinde bülbüle hitap ettiği şiirinde canlanma, kendi gönlünü huzura kavuşturma, güzel sesiyle insanları güdüleme, sevdiğinden ayrı düşme derdi, hasret ve ayrılık konuları işlenmiştir.

1. Dost, Arkadaş Bülbüle Hitabı

Dostluk; seven, sevgili ve yâr anlamına gelir. Dostluğun içinde sevgi, saygı, arkadaşlık, kardeşlik, yakınlık, sadık olma, yoldaşlık ve sohbet gibi özellikler bulunur (Canbulat, 2010: 127). Halk şiirlerinde insan tabiatla iç içedir, tabiatın içindedir (Özbek, 1994: 40). Yunus Emre çevresindeki insan, hayvan ve bitkilerle ilişki kurabilen bir yapıya sahiptir. Bu ilişkinin temelinde ‘Yaratılanı Yaratan’dan ötürü sevme’ anlayışı yatar. Yaratılan her şey ile dost olur, onlarla iletişime geçebilir. Yunus Emre’nin doğadaki dostlarından biri bülbüldür, bülbüllerdir. Kış ayları genel anlamda canlılığın sona erdiği, doğanın bir çeşit uykuya daldığı zamanlardır. İnsanın yaşamı mevsimlerle anlatılmak gerekirse, kış mevsimi insanın yaşlılık dönemi olarak kabul edilebilir. Bahar günleri ise tabiatın yeniden canlandığı, hayat bulduğu bir dönemdir. Yunus Emre bu canlanışa kayıtsız kalmaz, bülbü/ bülbüleri ötmeye davet eder. Bahar günlerinde insan yeniden dünyaya gelmiş, her taraf cennete dönmüş gibidir, böyle bir ortamda bülbul canını gafletten uyandırmalı, coşkun bir biçimde ötmelidir. Burada bülbulün doğanın canlanmasına sevinç duyduğu, sevgilisi güle kavuşacağı müjdesi de düşünülebilir. Bahar mevsimi, sevdiğinden ayrı kalan bülbul için aşk mevsimidir.

“Kış çıkıcak irdi bahar
Cânını gafletten uyar
Cennet’e döndi her diyâr
Söyle bülbülcüğüm söyle” (Tatçı, 2014: 490)

Baharla birlikte bitkiler, ağaçlar canlanır, doğadaki hayvanlar harekete geçer. Çeşit çeşit çiçekler açar, çeşit çeşit kuşlar öter. Güzel sesin sembolü olan bülbulün ötmesi insan huzur verir, güdülenmesini artırır, sanki ölü kalpleri diriltir, cana can katar.

“Nefesün cânlar bağışlar
Söyle bülbülcüğüm söyle” (Tatçı, 2014: 490)

Bülbul aşk ile coşmalı, gönül bulanıklığından arınmalı, gül bahçesine doğru giderek ötmelidir. Yunus Emre’ye göre gönül tahtının sahibi Allah’tır. Buna göre gönül temizlenmeli, arı-duru olmalıdır (Onat Çakıroğlu, 2013). Bunları Yunus Emre kendine de söylemektedir.

“İşkıla eylegil cûşı
Gider gönlünden teşvîşi
Çıkıban gül-zâra karşı
Söyle bülbülcüğüm söyle” (Tatçı, 2014: 490)

Bülbul güle âşıktır, aşığın hâinden âşıklar anlar. Yunus Emre şeyhinden ayrı kaldığı için her gün ağlamakta, inlemektedir. Bülbul ayrılığı bilir, hâlden anlar, bunu da söylemelidir.

“Şeyhüm andadır ben bunda
Cânum karâr kılmaz tende
Zârlıgum dün ü günde
Söyle bülbülcüğüm söyle” (Tatçı, 2014: 490)

Bülbulün deli divane olmasının bir nedeni yuvasından yavrusunun alınmasıdır. İslâm’da bütün yaratılanlara karşı adaletli ve ölçülü davranılması, hayvanlara karşı merhamet ve şefkat gösterilmesi emredilmiştir (Bardakoğlu, 2011:174). Yunus Emre’ye göre zaman haksızlık zamanıdır, bülbulün yavrusunu/ yavrularını başka hayvanlar avlayınca ya da insanlar sahiplenince bülbulü derin ayrılık acısı sarmıştır ve dertli dertli ötmekte, bu hasreti dile getirmektedir.

“Yuvandan yavrun aldılar
Seni divâne kıldılar
Zaman böyl’olur didiler
Söyle bülbulcüğüm söyle” (Tatçı, 2014: 491)

Yunus Emre'nin ömrünün çoğu geçmiş, yaşlanmıştır. Bülbul onun sadık, cana yakın bir arkadaşdır. Yavrusunu kaybeden bülbul bu diyardan ayrılacaktır, Yunus Emre bu arkadaşından ayrılacağı için dertlidir, üzgündür.

“Geçdi yâ ‘ömrümün varı
Kor gidersin bu gül-zârı
Yûnus’un munisi yârı
Söyle bülbulcüğüm söyle” (Tatçı, 2014: 491)

Yunus Emre bu şiirde söz sanatlarından bülbulle ‘Söyle bülbulcüğüm söyle’ mısraları ile tekrar ve nidayı kullanmıştır. Bülbulle ‘Nefesin canlar bağışlar’ diyerek istiare yapmış, benzeyen nefes söylenmiş, ancak kendisine benzetilen Hz. İsa’yı söylememiş, kapalı istiareyi kullanmıştır. Yine aynı şekilde ‘Zaman böyl’olur didiler’ mısrasında teşhis ve intak vardır. Bülbul haksızlığa uğramış, çevresindeki bülbuller/kişiler tabiatın işleyişinin ya da sünnetullah adı verilen Allah’ın kanunlarının böyle olduğunu ona söylemişlerdir.

Yunus Emre'nin divanında bülbul motifi farklı şiirlerde konu konu, kısım kısım, parça parça yer alır. Bunlardan biri bülbulün ötüşünün zikir yani Allah’ı anışıdır. Önce bu konu sonra bülbulün hakikati söylemesi, mezarda yatanların hayattaki hâlleri, cenneti kazananların durumu, karga bülbul ikilemi, bülbul gül ilişkisi başlıklar halinde sunulmuştur.

2. Allah’ı Zikreden Bülbul

Zikir; anmak, hatırlamak ve yâd etmek anlamına gelir. Dinî terim olarak; Allah’ı anmak ve hatırlamak, O’nu unutmamak, gaflet halinde olmamak, Allah kelimesini tekrarlamak demektir. Zikir, Allah’ın yüceliğini dile getirmek ve manevi olgunluğa ulaşmak amacıyla yapılır. Kur’an’da Allah’ı zikir emredilmiş, Allah’ı zikreden müminlerden övgüyle söz edilmiş, kendileri için affedilme ve büyük mükâfatlar bulunduğu müjdesi verilmiştir (Canbulat, 2010: 715-716). Bahar aylarının insanı Yaratıcıya götüren bir yönü vardır. Baharda yaratılış vardır, her yaratılış Yüce Yaratıcının eseridir. Yaratılışa şahit olmak Yaratıcıyı hatırlatır ve Yaratıcının mükemmel yaratan, devamlı yaratan ‘el-Hallâk’ (Karagöz, 2010: 155) isminin tecellisine nail olunur. Bahar olunca, ağaçlar donanınca, güller açınca bülbuller gül üzerine ne güzel sözler söylerler, gülü methederler. Âşıklar da Hakkı böyle anarlar.

“Evvel bahâr olıcak ağaçlar tonanıcak
Gör niçe medh iderler bülbuller gül üstüne” (Tatçı, 2014: 484)

Bahar gelince yeryüzü donanır, kat kat, çeşit çeşit renge boyanır. Baharın gelişinin müjdelilerinden biri de bülbulün güle karşı sanki canı gülün dikenlerine takılmış gibi dertli ötüşüdür. Aslında bahar ayı insanın canlanması gibi, Allah’ı zikir ve tövbe ile af dilenmesi için bir fırsattır. Allah’ın rahmet kapıları açıktır, değerlendirmek gerekir.

“Yine yir yüzi tonanup kat kat olup renge batup
Bülbul güle karşı ötüp cân budağa asdı yine” (Tatçı, 2014: 469)

Bahar aylarında doğada bir uyanış, canlanış vardır. Bu yaratılış görenler için Allah’tan güzel bir haberdur, bağların bahçelerin ürün vermesi Allah’ın yaratıcı sıfatının tecellisidir. Bu ortamda bülbuller sırlı, bilinmeyen bir biçimde ilim okurlar, şakırlar. Bu şakımda gizli bir sır vardır, Hakkı zikrederler.

“Hoş haber geldi dostdan yarattı bâğ u bostan
‘İlm okur hezâr destân bülbülleri râz ile” (Tatçı, 2014: 484)

Yunus Emre yalnız başına kalarak, halvete girerek zikir etmeyi diler. Zikredenlerin gönlünde güller açar. Dost bağında bülbül gibi sürekli dost dost diye öter, bir diğer deyişle daima Allah Allah diye Allah’ı zikreder.

“Halvetlerde meşgûl olam dâ’im açılām gül olam
Dost bağında bülbül olam ötem hey dost diyü diyü” (Tatçı, 2014: 452)

Yunus Emre şehirlerde kalkıp namaz, dua, zikir ile Allah’a yalvarır, ağlar, inler. O’nu görenler gül bahçesine karşı şakıyan bülbül sanır.

“Seher-gâhın turup zâri kıluram
Sanasın bülbülem gül-zâre karşı” (Tatçı, 2014: 450)

Yunus Emre bir diğer şiirinde; ‘Tan, şehir vaktinde bülbül gibi öterim, Hakk’ı zikrederim, ilahi söylerim. Ben Allah derdiyle yanıyorum, inliyorum, dertli ciğerim var. Bu söylediklerimi gönülden söylüyorum’ der.

“Tanla turıgelicek bülbülleyin söylerem
Gönülde ma’ni biter dertli ciğerüm vardır” (Tatçı, 2014: 483)

Yunus Emre’ye bir hâl olarak aşk gelir ve gönlünü taht eyler ve oraya oturur. Aşk ile Allah’ı anar, Allah’ın sultanlığını, kendisinin kulluğunu dile getirir. Allah’ın hükmü bütün kulları üstüne, âlemin üstünedir.

“Sen sultânsın ben kulam sen gülsin ben bülbülem
Hükmün âleme yiter ne kim var kul üstüne” (Tatçı, 2014: 484)

Âşıkların hallerini herkes bilemez, anlamaz. Aslında âşıklar benzinin renginden bellidir, canlıdır. Âşık olmayanlar kuru ağaca benzer. Kuru ağaç kesilip ateşte yakılmaya yarar. Âşıklar bülbül gibi şakır, öter, Hakkı zikreder, Hakkı söyler. Bülbüllerin bu ötüşünden sıra diğer kuşlara örneğin turaç kuşuna gelmez. Burada âşık olan yaş ağaca, âşık olmayan kuru ağaca benzetilmiştir.

“Kur’agacı n’iderler kesüp oda yakarlar
Bülbüller öticegiz nevbet degmez dürrâca” (Tatçı, 2014: 489)

Hak âşıkları için hem bu dünya hem de ahiret, dostları olmadığı sürece zindan gibidir. Onlara Allah yardım ettiğinde üzüntü, keder, gam kalmaz. Allaha kulluk görevini yerine getirerek, durağı gül bahçesi olan aşkın işi, hem gül gibi açılmak hem de bülbül gibi söylemektir.

“Varam ol dosta kul olam her dem açılām gül olam
Hem söyleyem bülbül olam turagım gülistân ola” (Tatçı, 2014: 250)

Yunus Emre’nin şiirlerinde en çok kullandığı benzetme unsuru güldür. Gül güzelliğin, aşkın ve yumuşaklığın sembolüdür. Gül tek başına değildir, gülistanda biter, suya ve toprağa bağlıdır. Allah, dost (şeyh) veya sevgili gülistandır. Burada sevilen varlık ile kendi arasındaki bağlılığı gülistan ile gül arasındaki ilişkiye benzetir (Kaplan, 2013: 499)

3. Hakikati Söyleyen Bülbül

Yunus Emre Hakk'ın kudretiyle, yardımıyla aşk bülbülü olarak hakkı söylemektedir. Hem dünya hem de ahiret hayatıyla ilgili türlü türlü hakikatleri halka haber vermektedir. Kendi söylediklerinin gönülden (Açıkel, 2018: 179) Hak tarafından söyletilmesi ya da Hakk'ın avazı olması hüsn-i talil olarak belirtilebilir.

“Benüm Hakk'un kudret eli benem beli ‘ışk bülbülü
Söyleyüp her dürlü dili halka haber viren benem” (Tatçı, 2014: 384)

Yunus Emre, şiirlerinde tekke-tasavvuf edebiyatı türlerinden devriyeyi kullanmıştır. Devriye; tasavvuf anlayışına göre yaratılan her şey Allah'tan gelmiştir ve yine Allah'a dönecektir. Bu düşüncüyü işleyen şiirlere devriye denir (Gariboğlu, 1979: 99). Sohbet meclisi anlamına gelen bezm-i eleste; Allah ruhlarına ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ diye hitap etmiş, onlar da ‘bela/ evet diye cevap vermişlerdir (Karagöz, 2010: 71-72). O, ruhlar âleminde Hak ile beraber olduğunu (Açıkel, 2018: 172), dünyaya gönderildiğini, Hak'tan ayrı düştüğünü, bu nedenle için dertlendiğini, ağladığını, sızladığını ifade eder. İnsanın yaratılış amacı, dünya imtihanı ile ilgili hakikatleri iyi bildiği için, sözleri ve davranışlarıyla halka bunları açıklar.

Yunus Emre devriye tarzı bir şiirinde şunları söyler: ‘Dünyaya bülbül gibi güzel sözler söylemek için geldim. Benim bu görevimi Allah verdi, Allah tarafından bana verilen bir ferman var. Sözlerim Hakkı söylemektir. Bir diğer benzetişle geyik gibi manevi beslendiğimden güzel koku olan misk kokusunu da saçıyorum’.

“Bülbülem uş öte geldüm dilde menşûr tuta geldüm
Bunda müşküm sata geldüm geyigem otlagum anda” (Tatçı, 2014: 467)

Yunus Emre bütün şairlerin dost bahçesi bülbülü olduğunu, Hakkı söylediklerini belirtir. Kendisini bülbül yerine koymayıp keklige benzeyen, aralıklarla ve güzelce öten bir kuş olan turaç kuşu (Tatçı, 2014: 874) na benzetir. Mütevazılığını gösterir ve onların arasında yer almayı diler.

“Cümle şâ'ir dost bahçesi bülbülü
Yûnus Emre arada dürrâclana” (Tatçı, 2014: 478)

3.1. Bülbülün Ötüşü Gönüldendir

Bülbül güle âşıktır, gülün güzelliğine öter. Allah kulunun kalbine nazar eder, Allah sevgisi, aşkı kalpte doğar. Manalı sözler de gönülde biter, gönülden doğar, sonra dile dökülür. Yunus Emre yine burada sözlerinin kaynağının Allah aşkı olduğunu belirtmektedir.

“Çün bülbül ‘âşıkdur güle nazar Hak’dan olur kula
Bir kelecı gelmez dile gönüllerde bitmeyince” (Tatçı, 2014: 478)

4. Mezarda Yatanların Yaşarken Bülbül Gibi Şakıması

Mezar; ölülerin gömüldüğü kabir, ziyaret edilen yer demektir. İslâmî kurallara göre mezarın sade, toprak seviyesinden bir karış daha yüksek olması esastır. Selçuklular döneminde mezar taşlarına önem verilmeye başlanmıştır. Bu taşlar vasıtasıyla ölünün bağlı olduğu tarikat, mesleği, memuriyeti, ilmi sınıfı belirtilmiştir (Artun, 2014:359). Mezarlığa ölen kişileri anmak için belirli aralıklarla gidilerek mezar ziyareti yapılır. İbret alınması amacıyla İslam dininde bu tür ziyaretler teşvik edilmiştir. Yunus Emre yeryüzünde gezerken mezarlığa uğrar ve orada çok çeşitli insanların yattığını söyler. Bunlar içinde müderrisler, hocalar da bulunmaktadır. Onların hayatlarındaki durumlarını düşünür, yorumlar. Buna göre; bu kişiler hayatlarında dini yaşamaya çalışır, öğrencilere öğretmek ve kitap yazmak için kalemle yazı yazarlardı. Konuşmaları bülbül gibi etkileyici, güzel ve coşkundu. Fakat onlar dahi öldüler ve kabre konuldular.

“Togru varurdu yolları kalem tutardı elleri
Bülbüle benzer dilleri dânişman yiğitler yatur” (Tatçı, 2014: 303)

Aynı biçimde gece gündüz bülbül gibi şakıyan, konuşan küçük çocuklar vefat etmiş, annelerinden ayrılmış ve anneleri onların mezarlarında üzgün bekler, ziyaret ederler.

“Gice gündüz oglancuklar söyleriken bülbül gibi
Ayrılmışlar anaları sinlerini bekler yatur” (Tatçı, 2014: 303)

Ölüm bir hakikat olarak aramızda gezer. İnsanı gençlik çağında yakalar ve nefesini sona erdirir. İşte genç yaşında nice yiğitlerin canını alır, bülbül gibi şakıyan dilleri artık şakımaz, konuşmaz, söylemez olur. Ölüm, ‘bunların evleri, ocakları, aileleri vardır’ demez.

“Alur yigidi çağında bülbülü ötmez bâğında
Kimse komaz ocagında yiğitleri alur ölüm” (Tatçı, 2014: 387)

5. Cenneti Kazananların Sesi Olarak Bülbül

Dünya hayatında Allah’ın emirlerini tutan ve yasaklarından kaçanlar, ahirette cenneti kazanacaklardır. Bu yasaklardan biri de zinadır. Bu çirkin fiili yapmayanlar, bundan uzak duranlar yarın cenneti kazanacak, cennetin kokusunu doya doya koklayacak, hurilerle beraber olacak ve bülbül gibi şakıyacak, neşelenecek, şen-şakrak konuşacaktır.

“Hûrilerle bile yatan Uçmak kokısına batan
Anda bülbül olup öten bunda zinâ kılmayandır” (Tatçı, 2014: 315)

Yunus Emre doğru yolu, Hak yolunu aramakta, gözlemektedir. Ama önce kendi özünü düzeltmesi gerekir. Hak bahçesinin bülbülü, İslam’ı temsil edenler, kimseye haksızlık etmeyen, başkasının malında, mülkünde, namusunda gözü olmayanlardır.

“Yûnus miskîn gözler yolu divşür özün behey deli
Bu gülistânun bülbülü kimse gülün dirmeyendir” (Tatçı, 2014: 315)

Bu dünya hayatında İslam’ın belirlediği esaslara uyanların örneğin zina etmeyenlerin, başkasının malına, ırzına ve namusuna göz dikmeyenlerin imtihanı kazanarak cennete gideceklerini ve cennette bülbül gibi şen-şakrak olacaklarını tedriç sanatı ile açıklamıştır.

6. Karga-Bülbül İkilemi

Karga ve bülbül iki farklı kuş türüdür. Bunların özellikleri, sesleri, mekânları, ilgileri farklıdır. Bülbülün sesi insana zevk ve huzur verirken, karganın sesi ise insanı rahatsız eder. Bir halk türküsünde şöyle geçer: ‘Bülbülü dinle ki gelesin coşa, karganın nağmesi gider mi hoş’a. Ayrıca gülün mekânı gül bahçesidir. Atasözümüze göre “Kılavuzu karga olanın burnu pislikten kurtulmaz”. Karganın daha çok yaşam alanı çöplüktür. İşte bu iki farklı kuşu bir kafese koysalar, birbirlerinin sohbeti, derdi farklı olduğu için onlara eziyet, zulüm, işkence gibi gelir. Diyelim ki karga bülbülden ayrılmak ister, aslında bu bülbülün canına minnettir, o bundan dolayı çok mutlu olur.

“Kargayıla bülbülü bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâ’im melûl degül mi

Eyle ki karga diler bülbülden ayrılmaga
Bülbülün de gönlinde maksûdı şol degül mi” (Tatçı, 2014: 497)

Burada Yunus Emre cahil ile arif, âşık ile zahid-hoca ikilemini dile getirmektedir. Bu iki farklı kesim birbirini pek anlamaz, birbiriyle pek geçinemez, Yunus Emre bunu güzel bir biçimde açıklar. (Tatçı, 2014: 497). Âşıkların hâlini, zâhir ehli bilmez, dillerini anlamaz. Bu yüzden; onların kendi cinslerinden olmayan mahlûkat arasında, kendilerine ait olmayan bir âlemde yaşamaları büyük bir azaptır (Köprülü, 1984: 319). Yunus Emre kendi durumunu anlatmak için tezat sanatını kullanmıştır. Ses kavramını güzel ses-çirkin ses olarak bülbul sesi-karga sesi ile açıklamaya çalışır. Ayrıca mekân konusunda telmih düşünülebilir. Bülbulün mekânı gül bahçesi iken, karga daha çok çöplüklerde dolaşır.

7. Bülbul-Gül İlişkisi

Gül; sevgiliyi ifade eden güzellik unsurlarından biridir. Sevgilinin yüzüne yanağı güle benzer. Rengi, kokusu güzel olan gül daima tazedir. Gül, seher vaktinde seher yeli ile açılır. Edebiyatımızda güle âşık olan bülbuldür. Gül ile bülbul birbirine âşıktırlar. Gülün dikenî âşığın rakibidir. Âşığın gözyaşı gül renginde akar. Dini-tasavvufi edebiyatta gül, Allah'ın ve birliğinin sembolüdür. Mutasavvıflar gülün bu özelliğinden dolayı kendilerini bülbul yerine koyarlar. Dervişler kendilerini güle âşık bülbul olarak kabul ederler. Gülün Hz. Muhammed (sav)'in sembolü olarak da görülmesi, onun sıkça anılmasına neden olmuştur (Artun, 2014: 217).

Eski İran ve Türk edebiyatlarında konusu bülbul ve gül olan şiirlere veya onlarla ilgili mazmunlara sıklıkla rastlanmaktadır. İran edebiyatında bülbul ile gül aşkını en güzel şekilde dile getiren, meşhur şair Hafız-ı Şirazî (ö. 791/1389) olmuştur. Türk halk edebiyatında hakkında pek çok mani, destan, türkü ve koşma yazılmış, Türk deyim ve atasözlerinde geniş bir yer bulmuştur. Türk edebiyatında Anadolu sahasında gül-bülbul temalı tarzda kaleme alınmış ilk eser; Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye ait 55 beyitlik Bülbul-nâme adlı küçük bir mesnevidir. Eser, Anadolu sahasında yazılan gül-bülbul konulu ilk eserdir. Bülbul-nâme Farsça yazılmıştır.

Bülbul, XIV. yüzyıl başlarında Yunus Emre'nin şiirlerinde lirik bir duyuşun simgesi olarak karşımıza çıkar. Sonraki asırlarda da hemen bütün halk şairleri bülbul motifini farklı biçimlerde ele almışlardır (Kufacı, 2109: 689-690). Yunus Emre'nin şiirlerinde bülbul-gül ilişkisi çeşitli alt başlıklara ayrılarak incelenebilir.

7.1. Bülbulün Makamı-yeri

Bülbulün yâri güldür ve onun için inler. Bülbulün mekânı, makamı bağlar değil gül bahçeleridir. Bağ, sevgilinin bulunduğu yerdir ve bağda hep bahar vardır. Bağda sohbet, eğlenceler düzenlenir (Artun, 2014: 78). Gülün bittiği yer ise gülistandır, gül bahçesidir. Güle âşık olan bülbul, gülistana yerleşir, sevgilisi ile beraber olur.

“Gülün bülbul olur yâri anuniçin kılur zârı
Gülüstândur anun yiri makâm olmaz ana bâğlar” (Tatçı, 2014: 285)

Aşk ilinin bahçelerinde bülbuller sürekli öter. Gül bahçesinde güller taze açılmıştır ve bu gül bahçesi asla solmaz. Hakkın bahçesinde her şey ebedidir.

“Bizüm ilün bâğçeleri turmaz öter bülülleri
Açılmış tâze gülleri gülistânım solmaz benüm” (Tatçı, 2014: 409)

7.2. Bülbulün Derdi

İnlemek, feryat etmek deyince akla bülbul gelir. Bülbulün feryatlarını ancak gül dindirebilir. Bülbul aslında dostun cemalini gülde görür. Bu feryatları ile Yunus Emre'yi çağırır deli bülbul, şu şekilde düşündürür: Gül bahçesine karşı çılgılık atan çaresiz bülbul acaba gülde ne görür? Yunus Emre bunların kendiliğinden olmadığını, Allah'ın izni ve isteği ile olduğunu belirtir.

“Anca zâr eyler kim şol bülbül eyler
Anı ol eylemez illâ gül eyler

Kaçan gülde görür dostun cemâlin
Çagırur kim beni deli şol eyler

Ne görür gülde yâ bî-çâre bülbül
Ki gülistâna karşı gulgul eyler” (Tatçı, 2014: 312)

Bülbül aşk derdine düşeli, canlı canlı, hevesli, istekli, güler bir şekilde ötüşü olmaktadır. Onu söyleten aşktır.

“Mahabbet derdine düşeli bülbül
Dili hândan olupdur ‘ışk elinden” (Tatçı, 2014: 422)

Bülbüle gül güldüğünde/ açtığında, bu bülbül için en büyük zevktir, bu ona yeter, en güzel yemekler, bal-yağ istemez.

“Balı yagı n’ider bülbül din ana karşı gülsün gül “(Tatçı, 2014: 285)

7.3. Hasta Bülbüle Şifa

Arasat, dinî kültürümüzde bir terimdir. Arasat, mahşer yeri, haşır ve neşir meydanıdır (Argun, 2014: 46). Toplanma yeri ve toplanma günü olarak kullanılır. Kıyametin kopmasından sonra diriltilecek olan insanların dünyada yaptıkları bütün fiillerden sorguya çekilmek üzere sevk edilecekleri yerin adıdır. Türk dinî kültürümüzde özellikle mevlid okunurken veya dua yapılırken, “şefiü’l-arasât” (arasât gününün şefaatçisi) veya “şefiü’l-usât fî yevmi’l-arasât” (arasât gününde günahkârların şefaatçisi) ifadelerinde Hz. Peygamber’e verilen unvanlar arasında zikredilir (Yavuz, 2021). Nasıl ki hasta bülbül gülü görünce canlanırsa, âşık olan Yunus Emre maşukunu görünce iyi haberi almıştır. Burada arasat kelimesi ile toplanma gününe telmih yapıldığı belirtilebilir.

“Bülbül-i haste gül yüzün gördi arasât eyledi
İrdi ‘âşık ma’şûkına şükür beşâret eyledi” (Tatçı, 2014: 527)

7.4. Âşık Bülbül

Aşk denizine dalanlar hâlden hâle girerler. Kimi zaman aşk denizinde boğulur, kimi zaman yokluğa düşer, kendini yok sayar. Kimi zaman Allah ve Peygamber aşkı ile bülbül olur (Açıkel, 2018:171), gül bahçesinde dertli dertli öter, aşkını dile getirir. Kimi zaman bu aşkı insanlara güzel güzel anlatır ve onların gönüllerini kazanır. Kimi zaman da hâlini düşünür, tefekkür eder ama yoluna devam eder. Âşıklar mütevacıdır, yüzlerini toprağa sürerler, kimseye karşı kibirlenmezler. Bu nedenle gönüllere girer, gönüllerde yaşarlar.

“Girem denize gark olam ne elif ü mim dal olam
Dost bâgında bülbül olam gülleri direm yürüyem (Tatçı, 2014: 400)

Bülbül olubenı ötem gönül olam cânlar ütem
Başımı elümde tutam yoluna varam yürüyem

Bülbül olubanı gidem iy niçe gönüller güdem
Yüzüm ‘ışkıla dem-be dem topraga sürem yürüyem” (Tatçı, 2014: 400)

Burada Yunus Emre kendini de anlatmaktadır. O, Hak aşığı bir mütevacı bülbul olarak Allah ve Peygamber aşkını ilahileriyle dile getirmiş, onun ilahileri dilden dile, gönülden gönüle, çağdan çağa günümüze kadar gelmiş, gönüllerde taht kurmuştur.

7.5. Peygamber Âşıkları

Yunus Emre'ye göre gül, Hz. Muhammed (s.a.v)'in terinden yaratılmıştır. Bülbulün güle âşık olma nedeni budur. Âşıklar da Peygamber aşkı ile yanıp tutuşurlar ve dünya hayatında hep O'nu özlerler.

“Gül Muhammed deridür bülbul anun yâridür
Ol güle ezeli cihâna bile geldüm” (Tatçı, 2014: 386)

Başka bir şirinde şöyle seslenir: Sevgiliye aşığım, gül bahçesinde şakıyan bülbulüm. Ya Resulallah ben seni bu şekilde seviyorum. Seni sevmeyenler cehenneme gitseler, yeridir.

“Âşıkam şol didâra bülbülem şol gül-zâra
Seni sevmeyen nâra yansun ya Resulla'llah” (Tatçı, 2014: 491)

Yunus Emre insanın ve kendisinin yaratılışını, dünyaya gelişini, aşkın tuzağına düşüşünü ve dosta âşık oluşunu güzel bir biçimde açıklar. Âşıklar dertli olur, ağlar, inler, herkes âşıkların dilini anlamaz.

“Tuzağa düşen gülmez âşıklar râhat olmaz
Söylerem dilüm bilmez bir ‘aceb ile geldüm” (Tatçı, 2014: 386)

Âşıklar tuzağa düşmüş bülbul gibidir, zarı zarı inler, bir dem gülmezler. Garip, zavallı bir bülbul gibi güle karşı öterler. Yunus Emre'de aşk elinden garip bülbul gibi feryat edip, inlemekte, gözlerinden yaşlar akmaktadır.

“Ne hâldeyüm ne bilem duzakdayum ne gülem
Bir garîbçe bülbülem ötmeye güle geldüm” (Tatçı, 2014: 386)

Garîb bülbulleyn zârî kıluram
Akar çeşmüm yaşı bu ‘ışk elinden” (Tatçı, 2014: 432)

‘Gül Muhammed deridür bülbul anun yaridür’ mısrasında hüsn-i ta'lil sanatı bulunmaktadır. Başka şiirlerinde bütün çiçeklerin Hz. Peygamberin teri olduğunu belirtir (Açıkel, 2018: 174). Bülbulün gülün yâri olmasının nedeni Hz. Peygamber'in terinden olmasına bağlanmıştır. Yine kendini bülbul, gülü ise şeyhine, Hz. Peygambere ve Cenabı Hakk'a benzeterek teşbih-beliğ yapmıştır. Bu bağlamda ortaya koyduğu benzerlik teması ile anlatımını hem daha akıcı kılarken hem de renklendirmiştir (Altun, 2020: 146). Gül, bülbul, aşk, feryat gibi anlamca birbiriyle ilgili sözcükleri bir arada kullanarak tenasüp söz sanatını işlemiştir.

7.6. Yunus Emre Bülbul, Şeyhi Gül

Bu fani dünyada imtihanı başarı ile verebilmek için dostunu kılavuz tutmak gerekmektedir. Dostunun gönlüne girmek insana cenneti kazandırır. Bu nedenle erenler, şeyhi çevresine nazar ederek hakikat güllerini göstermekte, yaymaktadır. Bu hakikatleri gören Yunus Emre bülbul ise, bu ortamda ötmeli, şakımalı, oradan aldığı ilhamla Hakkı söylemelidir, söylemiştir (Emre, 2015: 19).

“Yûnus er nazarında tâze güller açılmış
Gerçek er bülbulise nazarda ötmek gerek” (Tatçı, 2014: 345)

Yunus Emre bir diğ er   irde kendi durumunu   u şekilde anlatır: Bülbül kırmızı güle     ık olmuş, ben de Allah dostlarının, erenlerin yüzünü gördüm, onların sohbetinde bulundum, bülbül gibi   akır oldum, ben de     ık oldum.

    lb  l de        olmuş kızıl gülün yüzine
Gördüm erenler yüzün hezâr destân oldum ben   (Tatçı, 2014: 445)

Yunus Emre   eyhine candan bağılıdır, hocasını sever. O  nun sohbet halkasının bülbülü, bir diğ er deyişle ilahiler söyleyen     ıgıdır. Bu dünyaya hocasının sohbet halkasında sevinçli, gönül ferahlığı içinde, mutlu olup ötmeye, Hakkı söylemeye gelmiştir.

     hocamdur ben kulıyam dost b  ğ  esi b  lb  liyem
Ol hocamun b  ğ  esinde   ad olup   tmege geld  m   (Tatçı, 2014: 371)

Çaresiz bülbül gibi dost bahçesinde   t  p durmaktadır. Bu durumunu y  rine, hocasına söylemesi iyi olur.

         bülbülem dost bahçesinde
Varam virem haber   ol y  re kar       (Tatçı, 2014: 451)

Burada o, bülbül ve g  l motiflerini ustaca kullanmakta ve ilahi     kını anlatırken teşbih sanatını yapmaktadır (Altun, 2020: 145).

7.7. Dost Bahçesinin Bülbülü

Yunus Emre şunları paylaşır: Gönlüm ulu bir   ehir, gönül gibi ulu   ehir bulunmaz. G  nl  m   Hakkın hazineleri ile doldurdum. Bu gönülde bir d  kk  n a  tım. Benzetmek gerekirse dost bağıının b  lb  l  y  m. Sakınmadım, g  l ağacının dal olacak sürgününden g  l yetiştirmeye ba  ladım. Olumsuzluktan olumlu bir şey çıkarır oldum. Olumsuzluğu olumluya çevirdim.

    n ol d  kk  nd  r kulıyam cevherler ile tolıyam
Dost b  ğ  ının b  lb  liyem budaktan g  l düzer oldum   (Tatçı, 2014: 406)

Eyd  r Yûnus y  r kulıyam dost b  ğ  esi b  lb  liyem
S  yleyey  m   imden girü g  l-z  ruma ird  m bugünü (Tatçı, 2014: 418)

Yunus Emre ruhlar âleminde geldiğini, orada dost bağıının bülbülü olduğunu, o bah  eden dünyaya geldiğini, dertlilerin bunu anladığını, ink  ar edenlerin ise bunu duymadığını belirtir.

Çınkır kişi tuymaz anı dertl  l  er  n sizer c  nı
Ben dost b  ğı b  lb  liyem ol b  ğ  eden geldüm ahiö (Tatçı, 2014: 511)

7.8. A  ı  ın Yolculuğu

Yunus Emre hâlden h  lde, makamdan makama ilerleyen bir     ıktır. A    n divanından, defterinden okur. Bu söylediklerini herkes anlayamaz, anlamak zordur.     te böyle bir halde iken, canan ilinden ona bir haber gelir ve     ıkların ge  ece  ı haller bildirilir. Bunlardan birinde canan ilinin ocakları     ı  n g  l bahçeleridir. Burada bülbüller     k oduna kanat ve kolları yakarlar.

     yir  n k  lh  nları g  l    enlerid  r         n
Anda bülbüller yakarlar      k odına b  l u per   (Tatçı, 2014: 293)

7.9. Kuşdili-aşk Dili

Yunus Emre âşıktır, âşıkların hâlini herkes bilmez. Dünyaya gelmiştir, aşktan kendi söylemekte, kendi dinlemektedir, burası acayip bir yerdir. O'nun dili kuşdili, O'nun yeri dost yeridir. O bülbüldür, onun dostu solmayan gül olan Cenabı Haktır (Açıkel, 2018: 184). Yunus Emre Allah aşkıyla konuşur ama onun konuştuklarını herkes anlamamaktadır.

“Benüm dilüm kuş dilidür benim ilüm dost ilidür
Ben bülbülem dost gülümdür bilün gülüm solmaz benüm” (Tatçı, 2014: 368)

Kendisinin Hakkı söylediğini, Haktan söylediğini söyledikten sonra dilinin kuşdili olduğunu ve bunu herkesin anlamadığını söyleyerek terdit uygulamıştır. Şiirlerde genel olarak seci kullanılmıştır.

Sonuç

Yunus Emre'nin şiirlerinde halk edebiyatı unsurlarından bülbul motifi çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Bir bütün hâlinde bülbulle söylediği şiir olduğu gibi, şiirlerinin arasına serpiştirilmiş biçimde de bülbul motifi bulunmaktadır.

Yunus Emre bülbulü kendisine yakın bir arkadaş ve dost olarak görmektedir. Bülbulün özelliklerini dile getirmiş, bülbul ile kendi benzer yanlarını ortaya koymuştur. Bahar aylarının gelmesiyle tabiatın canlandığını, çiçeklerle donandığını, her yerin cennete döndüğünü ve kış aylarında oluşan gafletten uyanmasını istemiştir. Bahar ayları canlanma aylarıdır, coşma, gülün aşkıyla şakıyıp ötme aylarıdır. Bülbul sevgilisi olan güle, gül bahçesine karşı şakımalıdır. Burada yaratılış ve Yüce Yaratıcıya yönelme düşüncesinin varlığından söz edilebilir. Yunus Emre bülbul motifini kullanarak kendisinin de Allah'a yönelmesi ve anmasını istemiştir.

Bülbul motifinde ayrılık teması, sevdiğinden ayrı kalma konusu işlenmiştir. Bülbul, canının parçası olan yavrularından, Yunus Emre de sevdiği şeyhinden ayrılmıştır. Bülbul; yuvasına başka yırtıcı kuşların saldırısı sonucu yavrularını kaybetmiş, ayrılık acısı onu yakmaktadır. Bülbulle zaman, kader böyle olur dedikleri için, elinden başka bir şey gelmemekte, acı acı ötmektedir. Yunus Emre'nin şeyhi vefat etmiş ve ebedi âleme göçmüştür. İşte bu ayrılık ona çok zor gelmekte, her gün inlemektedir ve şeyhinin yanına gitmek istemekte, neredeyse ölümü arzu etmektedir. Yunus Emre'nin ömrü geçmiş, bülbul ise bu gül bahçesini bırakıp gitmeye karar vermiştir. Bülbul onun sevgili dostudur ve bülbulden ayrılmak zor olacaktır.

Bülbul motifi, gülü, gülleri anan, Allah'ı zikreden bir varlık olarak kullanılmıştır. Bülbulün ötüşü, gülün, güllerin, gül bahçesinin güzelliklerini dile getirmek içindir. Yunus Emre kendisinin de tıpkı bülbul gibi gece ve gündüz Allah'ı zikretmesi gerektiğini ve kendisinin Hakk'ı andığını belirtmektedir.

Bülbul çevresine hak olanı, İslâmî hakikatleri dile getirmektedir. Yunus Emre aşk bülbulü olarak, çevresindekilere dünya ve ahiret hayatıyla ilgili türlü türlü hakikatleri haber vermektedir. Sözlerinin kaynağının Allah olduğunu, hakikati söylemenin bir görevi olduğunu ifade etmektedir.

Bülbul motifi bir başka kullanımda; bülbulün şakıması hayat, bülbulün şakımasının sona ermesi ölüm anlamına gelmektedir. Yunus Emre mezarda yatanlara bu açıdan bakmış, kabirde yatanları hayatlarında bülbulle, ölümle ise bülbulün ölümüne benzetmiştir.

İnsanların dünya hayatında İslâmî kurallara uyarak, ahiret hayatında cenneti kazanmalarının sevinci, bülbul motifi olarak kullanılmıştır. Cennetteki insanlar bülbul gibi sevinçli, neşeli ve mutlu olacaktır.

Karga-bülbul ikileminde bülbul motifi, bülbulün başka cinslerle yaşamasının çok zor olduğunu ancak kendi cinsleriyle yaşayabileceği şeklinde kullanılmıştır. Yunus Emre burada kendinin bülbul, âlimlerin ise karga olduğunu, kendisinin onlarla yaşamak zorunda olduğunu, hakikat bilgisine ulaşamayan âlimlerin kendisini anlayamadığını ifade etmiştir.

Yunus Emre'nin şiirlerinde bülbul-gül ilişkisi çeşitli biçimlerde olmaktadır. Bülbulün makamı gülistandır, gülistan Allah, Allah'ın huzuru olarak kullanılmıştır. Âşık olanların, Yunus Emre'nin yeri Allah'ın huzurudur.

Bülbülün inlemesinin nedeni gülde dostunu görmesidir ve ondan ayrı kaldığı için inlemektedir. İnsanlar ruhların yaratılışından beri Allah ile beraberdir. Dünya hayatına gönderilmeleri O'ndan ayrı kalmak anlamına gelmektedir. Âşıklar ve Yunus Emre, Allah'tan ayrı düştükleri için bülbül gibi inlemekte, gülleri gördükçe O'nu hatırlamaktadır.

Hasta bülbül, gülü gördüğünde kavuşma sevinciyle nasıl şifa bulursa, Yunus Emre gül ile Hz. Muhammed (sav)'i hatırlar, arasatta yani toplanma gününde sevdiği Peygamberi ile buluşacağından dolayı iyileşir ve şükreder. Yunus Emre'nin gülü sevmesinin nedeni; inanışa göre gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığından dolayıdır.

Yunus Emre âşık bülbül olarak, Allah ve Rasûlullah aşkını dile getirmiş ve gönüllere girmiştir. Aynı şekilde şeyhini de güle benzeterek âşık olmuş, bülbül gibi şakımış, bu nedenle dillere düşmüştür.

Bülbül motifi bir başka kullanımda âşığın yolculuğu olarak ele alınmıştır. Bu yolculuk zorluklarla doludur ve bunun sonunda can vermek de vardır.

Yunus Emre bir bülbül olarak aşk dili ile konuşur. Bu dili herkes anlayamaz, âşık olanlar anlayabilir.

Yunus Emre'nin şiirlerinde bülbül motifi; mecaz anlama dayalı, gerçek anlama dayalı ve söze dayalı söz sanatları olarak kullanılmıştır. Bülbül motifinin çeşitli yan anlamları olmakla birlikte genel anlamının; Yunus Emre'nin Allah aşkıyla yanıp inlemesi, O'na olan sevgisini dile getirmesi ve O'na kavuşmayı arzu etmesi olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Açıkel, F. (2018). *Yunus Emre'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi Unsurları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Akyüz, Y. (2020). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2020*. Ankara, Pegem Yayınları.
- Altun, S. (2020). *Yunus Emre'nin Şiirlerinde Halk Edebiyatı Unsurlarının Tahlili*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi/ Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*. (1. bs.). Adana, Karahan Kitabevi.
- Avşar, Z. (2013). *Nasihatler Kitabı*. Ankara, Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2011). Haramlar ve Helâller. H. Y. Apaydın vd. (Ed.). *İlmihal II, İslam ve Toplum* içinde. Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bars, M. E. & Irmak, Y. (2019). Tasavvuf Ve Halk İnancı Işığında Yunus Emre'de Toprak İmgesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 9 (18), 1199-1211.
- Bars, M. E. (2017). Yunus Emre'de Ahiret İnancı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (42), 244-259.
- Canbulat, M. (2010). Dostluk. İ. Karagöz (Ed.), *Dini Kavramlar Sözlüğü* içinde (s. 127). Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Çukurlu, T. (2011). Sayılar ve Yunus Emre. *X. Uluslararası Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri Kitabı* içinde (Haz. E. Boz). Eskişehir.
- Demir, R. (2018). Yunus Emre Divanında Değerler Eğitime Dair Motifler. H. Meydan (Ed.). *Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 181-193). Zonguldak.
- Demirci, M. (2008). *Yunus'ta Hak ve Halk Sevgisi*. İstanbul, H Yayınları.
- Emre, M. E. (2015). *Yunus Emre Divanı ve Şerhi*. İstanbul, Eser Kitap.
- Gariboğlu, K. (1979). *Edebiyat Bilgileri Edebi Akımlar*. İstanbul, Serhat Dağıtım.
- Gökdemir, S. & Gökdemir, A. (1990). *Yunus Emre Güldeste*. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güzel, A. (2016). Anadolu'da Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatının Başlangıcı ve XIII.-XIV. Yüzyıllardaki Temsilcileri. A. Duymaz & Ç. Kara (Ed.). *Türk Halk Şiiri* içinde (ss. 110-125). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi* (2021). 02.11.2021 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/arasat> adresinden erişildi.

- Kaplan, M. (2013). Yunus'un Gül Bahçesinde. M. Ö. Oğuz vd. (Ed.) *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde (ss. 489-509). İstanbul, Grafiker Yayınları.
- Karagöz, İ. (Ed.). (2010). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (1. bs.). Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kasım, N. (1979). *Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı*. İstanbul, İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Köprülü, F. (1984). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, F. (2016). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul, Alfa Basım.
- Kufacı, O. (2019). Necati Bey Divanı'nda Bülbüle Dair Tespitler. *Journal of Turkish Language and Literature*, 5 (4), 687-709.
- Onat Çakıroğlu, T. (2013). Yûnus Emre Divanı'nda Gönül. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 77-86.
- Özbek, M. (1994). *Folklor ve Türkülerimiz*. İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2000). Tasavvuf Edebiyatında İçki Kavramına Giriş ve Yunus Emre Örneği. *İlmi Araştırmalar*, (10), 135-154.
- Taşdelen, V. (2011). Yûnus Emre'nin Şiirlerinde Sevgi. *Eski Yeni Şehir Kültürü Dergisi*, (27), 90-96.
- Tatçı M. (2014). *Yunus Emre Divan-I İlahiyat*. İstanbul, H Yayınları.
- Tatçı M. (2015). *Yunus Emre Yorumları*. İstanbul, H Yayınları.
- Tatçı M. (2020). *Yunus Emre'den Yolcuya Öğütler*. İstanbul, H Yayınları.
- Yalim Eren, N. (2019). *Yûnus Emre Dîvânı'nda Dervişlik*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuz, Y. Ş. (2021). Arasât. *İslam Ansiklopedisi* içinde. Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2017). *Risaletü'n-Nushiyye Ve Divan- I Yunus Emre Karaman Nüshası*. İstanbul, Duru Bulgur Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2021). *Yunus Emre'nin Karaman'daki Kültürel Mirası*. Karaman, Karaman Belediyesi.